

Dr. sc. Mesud ŠADINLIJA

Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti

i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu

E-mail: mesud.sadinlija@gmail.com

Izvorni naučni rad/Original scientific article

UDK/UDC: 94(497:497.11:497.6)"364" (093)

355.4:325:327.2(497.6 Sarajevo)"1993/1994"

UČEŠĆE VOJSKE JUGOSLAVIJE U NAPADIMA NA SARAJEVO U DECEMBRU 1993. I JANUARU 1994. GODINE – OPERACIJA „PANCIR-2“

Apstrakt: *Jugoslavija je do početka agresije na Bosnu i Hercegovinu stvorila, organizovala i naoružala snažnu vojnu strukturu u okviru 2. vojne oblasti JNA, koja je sredinom maja 1992. preimenovana u Vojsku Srpske Republike Bosne i Hercegovine, i nikada nije prekidala kadrovsku popunu, naoružavanje, snabdijevanje, obučavanje, opremanje i finansiranje srpske vojske koju je stvorila u Bosni i Hercegovini. Osim toga, brojni su i neporecivi dokazi direktne upotrebe Vojske Jugoslavije kao i specijalnih jedinica Ministarstva unutrašnjih poslova Srbije u aktima uperenim protiv suvereniteta, teritorijalne cjelokupnosti i političke nezavisnosti Bosne i Hercegovine, cijelim tokom rata i u različitim dijelovima zemlje. U ovom radu izložićemo motive, zamisao, hronologiju i posljedice učešća specijalnih jedinica Vojske Jugoslavije i Službe državne bezbednosti Srbije u napadima na Sarajevo tokom decembra 1993. i januara 1994. godine.*

Uoči završnice ženevskih mirovnih pregovora na osnovi Owen-Stoltenbergovog plana srpski politički i vojni vrh je, očekujući dalje pritiske usmjerene potpisivanju mirovnog sporazuma i povlačenje sa teritorija koje su zauzele srpske snage, donio odluku da tokom decembra 1993. ojača svoje vojne pozicije. Sarajevo je, kao i cijelim tokom rata, smatrano strateški najvažnijim prostorom, pa je planirana, pripremljena i izvedena vojna operacija „PANCIR-2“, s ciljem osvajanje ključnih objekata odbrane Sarajeva, čime bi protivnika primorali da pristane na podjelu grada. U okviru operacije su angažovane snage Sarajevsko-romanijskog korpusa, i po jedna brigada iz Hercegovačkog i 1. krajiškog korpusa Vojske Republike Srpske. Iz sastava Vojske Jugoslavije učestvovali su dijelovi Korpusa specijalnih jedinica, uz podršku jurišnih i transportnih helikoptera. Operacija je planirana u dvije etape, pri čemu je u prvoj cilj bio ovladavanje objektima: Žuč, Orlić, Hum i Mojmilo, dok je u drugoj etapi trebalo ovladati prostorom Hrasnice i Butmira.

Jedinice iz sastava Korpusa specijalnih jedinica Vojske Jugoslavije krenule su na izvršenje zadatka iz Beograda 16. decembra 1993. Udarni dio su činili pripadnici 72. specijalne brigade, uz dijelovi drugih specijalnih jedinica:

Gardijske motorizovane brigade, Oklopne brigade i niške 63. padobranske brigade. Kombinovani sastav specijalnih jedinica Vojske Jugoslavije od 320 ljudi činio je okosnicu borbene grupe iz sastava Sarajevsko-romanijskog korpusa ukupne brojnosti 3.000 boraca, koja je predstavljala glavninu srpskih snaga u okviru operacije „PANCIR-2“. Za komandanta borbene grupe određen je komandant 72. specijalne brigade Vojske Jugoslavije pukovnik Milorad Stupar.

Napadi srpskih snaga, uz učešće specijalnih jedinica Vojske Jugoslavije i Državne bezbednosti Srbije, u prvoj fazi su trajali od 21. do 27. decembra 1993. godine, kada je 72. specijalna brigada doživjela težak poraz u borbama na Betaniji i Orahovom brijegu. Zbog pretrpljenih gubitaka ova jedinica nije bila u stanju borbeno djelovati, pa je naređeno njeno izvlačenje i povratak u Beograd, a umjesto nje u Vogošću su upućeni dijelovi Gardijske motorizovane brigade.

Tokom januara ove jedinice bile su angažovane u borbenim dejstvima nešto smanjenog intenziteta na linijama odbrane Sarajeva, jer je u međuvremenu težište borbi ponovo bilo preneseno na olovsko-vareško bojište. Aktivno učešće jedinica Vojske Jugoslavije u operaciji „PANCIR-2“ obustavljeno je krajem januara 1994. Njihov povratak u Beograd izvršen je 28. i 29. januara u tri marševske kolone u kojima se kretalo 45 motornih vozila, 3 tenka, 2 borbena oklopna vozila, 2 samohodna protiv-vazдушna oruđa PRAGA i jedna inženjerska mašina.

Ključne riječi: *Bosna i Hercegovina, Jugoslavija, Srbija, rat 1992 - 1995, agresija, Sarajevo, „Pancir-2“.*

THE PARTICIPATION OF THE YUGOSLAV ARMY IN THE ATTACKS ON SARAJEVO IN DECEMBER 1993 AND JANUARY 1994 – OPERATION “PANCIR-2”

Abstract: *Before the beginning of the aggression on Bosnia and Herzegovina, Yugoslavia had created, organized and armed a powerful military structure within the 2nd military area of the Yugoslav People's Army, which was renamed into the Army of the Serb Republic of Bosnia and Herzegovina in May of 1992. It had also never ceased to fill the ranks, arm, supply, train, equip and finance the Serb army which it had created in Bosnia and Herzegovina. Apart from that, abundant undeniable evidence exists which confirms the direct involvement of the Yugoslav Army as well as the special detachments of the Ministry of internal affairs of Serbia in the acts aimed against the sovereignty, territorial integrity and political independence of Bosnia and Herzegovina, for the whole duration of the war and in different parts of the country. In this work we shall present the motives, intentions, chronology and consequences of the participation of special detachments of the Yugoslav Army and the State Security Agency of Serbia in the attacks on Sarajevo during December 1993 and January 1994.*

On the eve of the conclusion of the Geneva peace talks on the basis of the Owen-Stoltenberg plan, the Serb political and military leadership, expecting further pressure directed towards the signing of the peace treaty and withdrawal from the territory that the Serb forces had taken, reached a decision to strengthen their positions during December 1993. As for the whole duration of the war, Sarajevo was considered to be the strategically most important area, so a military operation “PANCIR-2” was devised, prepared and executed with the aim of taking the key objects of Sarajevo’s defence, which would force the opposition to accept a partition of the city. The forces of the Sarajevo-Romanija corps, and a brigade each from the Hercegovački and 1st Krajiški corps of the Army of the Republic of Srpska were engaged in this operation. From the composition of the Yugoslav Army, parts of the Special detachment corps were involved, with the support of charge and transport helicopters. The operation was planned in two stages, whereby the first had the aim to establish control over the following objects: Žuč, Orlić, Hum and Mojnilo, while the second stage had to result with established control over Hrasnica and Butmir.

Units from the composition of the Special detachment corps of the Yugoslav Army initiated the execution of their task from Belgrade on 16 December 1993. The striking part was made up from members of the 72nd Special Brigade, with parts of other special detachments: Guards Motorized Brigade, Armoured Brigade and 63. Paratroops Brigade from Niš. The combined composition of the special detachments of the Yugoslav Army of 320 men represented the core of the fighting group from the composition of the Sarajevo-Romanija Corps, numbering a total of 3,000 fighters, and representing the main part of the Serb forces within the “PANCIR-2” operation. Colonel Milorad Stupar, the commander of the 72nd Special Brigade of the Yugoslav Army, was named as commander of the fighting group.

The attacks of Serb forces, with the participation of Special detachments of the Yugoslav Army and State Security Agency of Serbia, in their first phase lasted from 21 to 27 December 1993, when the 72nd Special Brigade suffered a heavy defeat in the battles on Betanija and Orahov Brijeg. Due to the suffered losses, this detachment was incapable of further military action and it was ordered to retreat to Belgrade. Instead of it, parts of the Guards Motorized Brigade were directed into Vogošća.

During January, these units were engaged in battle activities of somewhat diminished intensity on the lines of Sarajevo’s defence, because in the meantime the focus of the fighting was again shifted towards the Olovo-Vareš battlefield. Active participation of the units of the Yugoslav Army in the “PANCIR-2” operation was discontinued by the end of January 1994. Their return to Belgrade was executed on 28 and 29 January in three marching columns with 45 vehicles, 3 tanks, 2 armoured vehicles, 2 self-propelled anti-aircraft guns PRAGA and one engineering machine.

Key words: *Bosnia and Herzegovina, Yugoslavia, Serbia, War 1992 - 1995, aggression, Sarajevo, “Pancir-2”.*

Uvod

Srpski vojni i politički vrh je u novembru 1993. u odnosu na perspektivu neizvjesnosti ishoda Owen-Stoltenbergovog mirovnog plana o podjeli Bosne i Hercegovine na tri etničke republike, i u izvjesnosti poraza hrvatskih snaga u srednjoj Bosni u sukobu sa Armijom Republike Bosne i Hercegovine (ARBiH), na stratejskoj ravni reagovao mjerama definisanim Direktivom broj 6, čiji je optimalni rezultat trebalo biti prioritarno: zauzimanje Sarajeva, definisanje granice na Neretvi i izlazak na morsku obalu u sektorima Neum - Zaton i Cavtat - Prevlaka, definisanje granice u slivu Une, proširenje teritorije u zahvatu posavskog koridora jugo-zapadno od Brčkog, kao i čvršće povezivanje sa Srbijom.¹ U decembru 1993. usvojen je i zajednički plan upotrebe Vojske Jugoslavije (VJ), Vojske Republike Srpske (VRS) i Srpske vojske Krajine (SVK), koji je imao kodno ime „DRINA“. Plan je inkorporirao zadatke postavljene pred VRS Direktivom broj 6 kao prvu fazu, koja je bila izvršna odmah i podrazumijevala pokretanje ofanzivnih dejstava. Druga faza plana bila je predviđena za slučaj hrvatskog napada na Republiku Srpsku Krajinu (RSK) i podrazumijevala je trenutno upućivanje šest brigada VRS-a na teritorij Hrvatske, te angažovanje Vojske Jugoslavije u operacijama u Bosni i Hercegovini s radikalnim ciljevima potpune okupacije zemlje.²

Uoči završnice ženevskih mirovnih pregovora na osnovi Owen-Stoltenbergovog plana srpski politički i vojni vrh je u diplomatskim nastojanjima međunarodne zajednice prepoznavao namjere da se zaključenjem mirovnog ugovora do kraja 1993. stvore uslovi za dolazak u Bosnu i Hercegovinu jakih snaga NATO-a radi njegove implementacije. Očekivali su i da će njeni predstavnici u nastavku pregovora, koji je bio zakazan za 21. decembar, prisiliti zaraćene strane na potpisivanje mirovnog sporazuma, uz dalje ustupke na račun teritorije koju su kontrolisale srpske snage. Zato su 12. decembra, kroz dopunu Direktive broj 6, postavljeni zadaci VRS-u da spriječi operativno i taktičko iznenađenje na bilo kojem dijelu ratišta, a ofanzivnim dejstvima i pregrupisavanjem snaga do 21. decembra 1993. popravi svoj operativno-taktički položaj u rejonima Sarajeva, Goražda, Olova, Maglaja i Teočaka.³

Uloga Jugoslavije i Vojske Jugoslavije, kao i raznih policijskih, specijalnih i dobrovoljačkih jedinica sa teritorije Srbije i Crne Gore, nije bila samo uslovna i hipotetička, kako je predviđao plan „DRINA“ u slučaju napada Hrvatske vojske (HV) na RSK. Ona je od samog početka imala aktivnu i odlučujuću ulogu u agresiji

1 International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia - Sudski spisi: <http://icr.icty.org/> (dalje: ICTY), VKOSRS, *Direktiva za dalja dejstva op.broj 6*, Str.pov.broj 02/2-934, 11.11.1993.

2 ICTY, Glavni štab Vojske Republike Srpske (dalje: GŠ VRS), *Izvod iz direktive za upotrebu VRS „DRINA“*, decembar 1993; Mesud Šadinlija, Prsten za glavu aždaje: Sarajevo u strateškim ciljevima Republike Srpske 1992 - 1995, *Radovi knjiga XVII/3*, Filozofski fakultet, Sarajevo, 2014, 371. (dalje: M. Šadinlija, *Prsten za glavu aždaje*). Brigade planirane za upućivanje u Hrvatsku trebale su biti oslobođene i postati upotrebljive skraćivanjem borbenih linija VRS-a koje je trebalo postići uspješnom realizacijom prve faze plana.

3 ICTY, GŠ VRS, *Borbena naređenje za izvođenje narednih b/d (Dopuna Direktive br. 6)*, Str.pov. broj: 02/2-1015, 12.12.1993.

na Bosnu i Hercegovinu. Formiranjem 2. vojne oblasti (2. VO) JNA je početkom 1992. organizacijsko-formacijski pokrila teritoriju Bosne i Hercegovine na kojoj je do kraja marta izvršila vojno organizovanje i naoružavanje srpske dobrovoljačke strukture brojnosti više od 70.000 ljudi, koju je početkom aprila potpuno preuzela i pozicionirala unutar vlastitog sistema rukovođenja i komandovanja. Sredinom maja sve srpske snage na teritoriji Bosne i Hercegovine inkorporirane su u formacijsku strukturu 2. VO, a nakon toga je ova strategijska grupacija jugoslovenskih oružanih snaga jednostavno preimenovana u Vojsku Srpske Republike Bosne i Hercegovine, odnosno Vojsku Republike Srpske (VRS).⁴ Jugoslavija nikada nije prekidala izdržavanje ove vojske koju je stvorila u Bosni i Hercegovini, njeno naoružavanje, snabdijevanje, obučavanje, opremanje i finansiranje. Njeno oficirsko jezgro, uslovno rečeno „sva njena vojna pamet i znanje“, bili su i dalje na platnom spisku Vojske Jugoslavije, u okviru koje su vođeni u službi, unapređivani, nagrađivani i na kraju penzionisani.⁵ Iako bi i ovaj nivo umiješanosti bio dovoljan za nominiranje Savezne Republike Jugoslavije kao agresora na Bosnu i Hercegovinu, brojne su i neporecive potvrde direktne upotrebe njene oružane sile protiv suvereniteta, teritorijalne cjelokupnosti i političke nezavisnosti Bosne i Hercegovine, kroz napade oružanim snagama, bombardovanje i upotrebu različitih vrsta oružja prema njenoj teritoriji, napade oružanim snagama na oružane snage Republike Bosne i Hercegovine, kroz često i masovno upućivanje sa jugoslovenske teritorije, od strane države ili u njezino ime, različitih odreda i oružanih bandi i grupa, paravojnih, dobrovoljačkih ili najamničkih. Sve navedene radnje, kao nesumnjivi akti oružane agresije, vršene su od strane Jugoslavije, odnosno Srbije i Crne Gore, cijelim tokom rata i u različitim dijelovima zemlje. Istovremeno, trajna karakteristika odnosa prema Bosni i Hercegovini s te strane bilo je uporno i glasno javno negiranje bilo kakve uloge Jugoslavije u agresiji, kako od strane onovremenih aktera jugoslovenske i srpske državne politike, tako i onda i danas od strane najvećeg broja političara, naučnika, intelektualaca, vjerskih prvaka i drugih predstavnika različitih segmenata srpskog društva, koji su na bilo koji način participirali u interpretaciji i ocjenjivanju događaja iz perioda rata, sa rijetkim izuzecima vrlo ograničenog uticaja u široj javnosti.

4 Mesud Šadinlija, *Između pravde i realpolitike: odnos mirovnih planova i vojnih operacija u Bosni i Hercegovini 1992-1995*, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo 2018, 48-65.

5 Predsjednik SR Jugoslavije Dobrica Ćosić je na sastanku Štaba Vrhovne komande OSSRJ u Dobanovcima 27. maja 1993. iznio podatak da „država Jugoslavija izdražava 70.000 vojnika u Vojsci Republike Srpske Krajine, oko 200.000 vojnika Vojske Republike Srpske i Vojsku Jugoslavije, a to je skoro pola miliona vojnika“. ICTY, *Završna reč predsednika Savezne Republike Jugoslavije akademika Dobrice Ćosića na sastanku Štaba Vrhovne komande, dana 27.05.1993. u Dobanovcima*; Što se tiče profesionalnih lica na platnom spisku Vojske Jugoslavije u julu 1993. u redovima VRS-a je svoju jugoslovensku plaću zarađivalo: 1.003 oficira, 1.018 podoficira, 378 profesionalnih vojnika po ugovoru, kao i 1.732 civilna lica. ICTY, Glavni štab Vojske Jugoslavije (dalje: GŠ VJ), *Informacija o brojnom stanju kadra koji se finansira iz budžetskih sredstava Vojske Jugoslavije*, avgust 1993. godine.

Pripreme za vojnu operaciju na području Sarajeva

Predsjednik Srbije Slobodan Milošević je na otvaranju sesije mirovne konferencije u Ženevi 29. novembra 1993. obraćajući se predstavnicima međunarodne zajednice rekao da su isti njegovoj zemlji nanijeli ogromnu štetu i počinili zločin protiv cijelog naroda, uvodeći sankcije koje predstavljaju odmazdu za agresiju koju oni nisu izvršili.⁶ Ubrzo nakon te izjave, Milošević je u Beogradu 13. decembra okupio saradnike koji su operisali s obje strane Drine radi dogovora o nastavku vojne kampanje u Bosni i Hercegovini.⁷ Sarajevo je, kao i u svakoj ranijoj prilici, označeno ključem rata i neophodnim srpskim strateškim ciljem. U iščekivanju pomenutih odluka međunarodne zajednice, ocijenjeno je kao neophodno osvajanje dvaju ključnih objekata odbrane Sarajeva: Žuč i Mojmila, čime bi protivnika primorali da pristane na podjelu grada.⁸ Slobodan Milošević je generalu Perišiću naložio da za realizaciju ove operacija ustupi sve što neće ugroziti borbenu gotovost Vojske Jugoslavije. Bilo je riječi o vrstama i količini naoružanja i municije, te pogonskog goriva koje je bilo moguće poslati u Bosnu i Hercegovinu, kao i o učešću i brojnosti specijalnih jedinica Ministarstva unutrašnjih poslova (MUP) Srbije, Službe državne bezbednosti (SDB) Srbije i Vojske Jugoslavije.⁹ U nastavku ovog beogradskog sastanka, koji je uslijedio sutradan, 14. decembra, general Perišić je pred Slobodanom Miloševićem rekao da do 20. decembra 1993. može poslati 100-njak profesionalnih vojnika opremljenih za borbu. Šef srbijanskog SDB-a Jovica Stanišić je rekao da oni trebaju pokupiti 40-50 svojih ljudi koji operiraju na području Srebrenice i da isti do 18. decembra mogu biti tamo gdje je potrebno. Milošević je naredio da operacija ne počinje prije početka pregovora u Ženevi, a da sve pripreme budu gotove do 18. decembra 1993.¹⁰

Nakon sastanka u Beogradu 14. decembra, i pozivajući se na odluku "najviših rukovodilaca srpskog naroda" koja je na njemu donesena, general Mladić

6 Janko Velimirović i drugi, *Hronologija 1990-1995*, Dokumentacioni centar Republike Srpske, Banja Luka 2002, 140.

7 Sa srbijanske/jugoslovenske strane sastanku su prisustvovali predsjednik Srbije Slobodan Milošević, načelnik GŠVJ general Momčilo Perišić, ministar unutrašnjih poslova Srbije Zoran Sokolović, načelnik SDB-a Srbije Jovica Stanišić, policijski general Radovan Stojičić Badža, i drugi. Iz rukovodstva bosanskih Srba sastanku su prisustvovali Radovan Karadžić, Momčilo Krajišnik, generali Ratko Mladić i Manojlo Milovanović sa najbližim saradnicima, te ispred MUP-a RS-a Mičo Stanišić i Tomo Kovač. ICTY, *Bilježnica Ratka Mladića za period od 28.10.1993. do 15.01.1994*, 53.

8 M. Šadinlija, *Prsten za glavu aždaje*, 371-372.

9 ICTY, *Bilježnica Ratka Mladića za period od 28.10.1993. do 15.01.1994*, 53-57. O specifičnostima odnosa unutar strukture srpskog političkog i vojnog rukovodstva tokom ratova 90-tih godina, u kojima se mora voditi računa da bi se izbjegle optičke varke formalnih nadležnosti unutar te hijerarhije, zorno govori ovaj navedeni primjer, u kojem predsjednik Republike Srbije Slobodan Milošević izdaje zadatke generalu Momčilu Perišiću, načelniku generalštaba VJ, koja je bila savezna institucija i nad kojom Milošević nije imao nikakve formalne ingerencije, a kako ćemo pokazati u nastavku ovog rada, Perišić ih je vrlo disciplinovano i dosljedno izvršavao.

10 ICTY, *Bilježnica Ratka Mladića za period od 28.10.1993. do 15.01.1994*, 61-62.

je potpisao novu dopunu Direktive broj 6, kojom su određene snage koje su trebale ostvariti zacrtane ciljeve. To je stavljeno u zadatak Sarajevsko-romanijskom korpusu (SRK) kojem su dodijeljena ojačanja: jedna brigada iz sastava 1. krajiškog korpusa (1. KK), jedna brigada iz Hercegovačkog korpusa (HK), snage MUP-a do jednog bataljona (500 ljudi), Specijalne snage Vojske Jugoslavije - do 120 ljudi i helikopterska podrška - odjeljenje helikoptera „Gama“ za specijalnu podršku i 1-2 helikoptera MI-8 za evakuaciju i ojačavanje snagama na pojedinim dijelovima fronta. Manjim borbenim dejstvima u rejonima Trebevića, Mojmila, Vojkovića i Ilidže trebalo je vezivati snage branilaca Sarajeva, a sa pridodatim jedinicama i dijelom snaga iz organskog sastava SRK-a izvesti napad na pravcu Vogošća - Žuč - Pofalići i Lukavica - Hrasnica, sa zadatkom da razbiju „muslimanske snage“ na pravcima napada, nanesu im što veće gubitke i ovladaju objektima: Žuč, Orlić, Hum, a po mogućnosti i Mojmilom. Operaciju je trebalo izvesti u dvije etape, pri čemu su prethodno navedeni ciljevi predviđeni u prvoj etapi, dok je u drugoj trebalo ovladati prostorom Hrasnice i Butmira. Gotovost za napad naređena je za 19. decembar. Operacija je dobila naziv „PANCIR-2“, vjerovatno iz razloga što je u operativno-strategijskom smislu bila dio iste zamisli, jedan vid proširenja dejstava, kao i operacija VRS-a koja je tokom novembra pokrenuta na prostoru Olova i Nišićke visoravni, a koja je nosila kodno ime „PANCIR-93“.¹¹ Već 15. decembra Komanda SRK-a je u cilju izvršenja prethodno dodijeljenih zadataka izdala naređenje komandantima brigada iz svog sastava.¹²

Pripreme za operaciju na području Sarajeva počele su i u Srbiji odmah po donošenju odluke i prijemu naređenja. General Momčilo Perišić je posjetio bazu 72. specijalne brigade VJ-a na Avali, u pratnji komandanta brigade pukovnika Milorada Stupara.¹³ Tokom referisanja, Perišić je pripadnicima Bataljona vojne policije za specijalne namjene iz sastava 72. specijalne brigade izdao naređenje za odlazak u Sarajevo, kako bi učestvovali u ofanzivi protiv Armije Republike Bosne i Hercegovine (ARBiH), s ciljem preuzimanja kontrole nad brdom Žuč. Perišić je rekao da je Žuč „strateška pozicija i mora biti pod kontrolom srpskih snaga“.¹⁴ Osnovano je pretpostaviti da je načelnik GŠVJ-a obišao i druge jedinice planirane za upućivanje na područje Sarajeva.

11 ICTY, GŠ VRS, *Dopuna Direktive br. 6*, Str.pov.broj: 02/2-1014, 14.12.1993.

12 ICTY, *Presuda u Predmetu br. IT-04-81-T: Tužilac protiv Momčila Perišića*, 6. septembar 2011, 407.

13 Komandant 72. specijalne brigade pukovnik Milorad Stupar je aktivnu vojnu službu završio sa činom general-majora VJ, s kojim je otišao u penziju. Krajem 2019. godine u svojstvu predsjednika Saveza udruženja boraca Srbije, koji okuplja veterane svih specijalnih jedinica vojske i policije, predvodio je delegaciju koja je izrazila zahvalnost ministru odbrane i predsjedniku Republike Srbije zbog odluke o ponovnom formiranju 63. padobranske brigade i 72. brigade za specijalne operacije, koje su prethodno bile rasformirane i ukinute u procesu reforme Vojske Srbije. „Savez udruženja boraca Srbije podržao odluku o formiranju 63. i 72. brigade“, <http://www.mod.gov.rs/lat/14853/savez-udruzenja-boraca-srbije-podrzao-odluku-o-formiranju-63-i-72-brigade-14853>. (19.05.2020).

14 ICTY, *Presuda u Predmetu br. IT-04-81-T: Tužilac protiv Momčila Perišića*, 6. septembar 2011, 408.

I dostava obećanih materijalno-tehničkih sredstava je počela odmah. Dio tih sredstava naveden je aktom VP 2082 Beograd od 17. decembra, kojim su za potrebe GŠVRS-a dodjeljena sljedeća sredstva: metak 14,5 mm - 20.000 komada, raketa 122/128 mm „OGANJ“ - 192 komada, metak 7,62 mm „BROWNING“ 1.500.000 komada, metak 20 mm za PAT M38 - 20.000 komada, metak 37 mm za PAT - 5.000 komada, metak 40 mm za PAT M1 8.000 komada, metak 122 mm POZ za haubicu M38 - 300 komada.¹⁵ Do 27. decembra, ovi i svi drugi materijalni zahtjevi Ratka Mladića za novi napad na Sarajevo su odobreni od strane VJ-a, a general Perišić ga je obavijestio da mu je odobrio i 8 aerosolnih avio-bombi i jedan lanser za ispaljivanje ovih bombi velike razorne moći uz pomoć dograđenih raketnih motora.¹⁶

Operacija „PANCIR-2“

Na izvršenje zadatka u okviru operacije „PANCIR-2“ jedinice iz sastava Korpusa specijalnih jedinica Vojske Jugoslavije (KSJVJ) krenule su iz Beograda 16. decembra 1993. Udarni dio su činili pripadnici Bataljona vojne policije specijalne namjene iz sastava 72. specijalne brigade.¹⁷ Usput im se priključio određen broj pripadnika drugih jedinica iz sastava KSJVJ-a: Gardijske motorizovane brigade, Oklopne brigade i 63. padobranske brigade.¹⁸ Na područje Vogošće stigli su 17. decembra 1993. godine.¹⁹

I druge jedinice planirane za angažovanje u operaciji nakon toga su počele pristizati na odredište. Iz sastava 1. KK 23. decembra je upućena 11. lpbr iz Mrkonjić-Grada. Komanda brigade sa prištapskim jedinicama i jednim pješadijskim bataljonom je smještena u Vogošću, a jedan bataljon je upućen u Podlugove.²⁰ Komandant Drinskog korpusa VRS je 25. decembra naredio Komandi Bratunačke

15 ICTY, VP 2082 Beograd, Str.pov.broj: 18/32-825, 17.12.1993.

16 ICTY, *Bilježnica Ratka Mladića za period od 28.10.1993. do 15.01.1994*, 107.

17 ICTY, *Presuda u Predmetu br. IT-04-81-T: Tužilac protiv Momčila Perišića*, 6. septembar 2011, 408; U sastavu 72. specijalne brigade bila su tri bataljona: Bataljon vojne policije za specijalne operacije čiji je štab bio na Avali, Diverzantski bataljon lociran u Pančevu, kao i Desantni bataljon lociran u Vukovinama. Svaki bataljon imao je dvije profesionalne čete, sačinjene od profesionalnih vojnika, i jednu četvu u čijem su sastavu bili vojni obveznici koji su održavali bazu. ICTY, *Presuda u Predmetu br. IT-04-81-T: Tužilac protiv Momčila Perišića*, 6. septembar 2011, 68.

18 To su bile jedinice koje su uz 72. specijalnu brigadu, činile Korpus specijalnih jedinica Vojske Jugoslavije. Srboľjub Bogdanović: „Bacanje beretki“, *NIN*, broj 2728, Beograd, 10. 04. 2003, <http://www.nin.co.rs/2003-04/10/28268.html>. (19.05.2020); Korpus specijalnih jedinica bio je neposredno potčinjen načelniku GŠVJ. ICTY, *Presuda u Predmetu br. IT-04-81-T: Tužilac protiv Momčila Perišića*, 6. septembar 2011, 67.

19 ICTY, Komanda Gmtbr, 13.01.1994, Vogošća.

20 *Monografija II. mrkonjićke lake brigade Vojske Republike Srpske: 1992-1996*, (urednik Duško Miletić, priredio Radovan S. Ilić), Opštinska organizacija boraca - BORS, Mrkonjić Grad - Banja Luka 2013, 87.

brigade da jedinicu Boška Neškovića, opremljenu naoružanjem za borbu u naseljenom mjestu, uputi u Rajlovac i stavi je pod komandu Specijalne brigade MUP-a RS.²¹

Glavnina srpskih snaga angažovanih u napadu u okviru operacije „PANCIR-2“ objedinjena je u Borbenu grupu 1 (BG-1) u čiji sastav je ulazilo 320 ljudi iz specijalnih snaga VJ-a, zatim 11. Ipbr Mrkonjić-Grad sa 800 ljudi, te Koševska brigada sa 750 i Vogošćanska brigada sa 1.200 ljudi iz sastava domicilnog SRK-a. Ukupna brojnost borbene grupe bila je 3.000 boraca. Za komandanta BG-1 određen je komandant 72. specijalne brigade VJ-a pukovnik Milorad Stupar. BG-2 činilo je 200 ljudi iz sastava TG Vogošća na čelu sa komandantom ove taktičke grupe potpukovnikom Draganom Josipovićem. BG-3 činio je odred iz sastava Specijalne brigade policije MUP-a RS na čelu sa komandantom Milenkom Karišikom, pojačan sa Rajlovačkom brigadom iz sastava SRK-a, ukupne brojnosti 1.500 ljudi. U borbenim dejstvima su iz svoje zone odgovornosti bile angažovane i snage SRK-a sa područja Ilidže.²² Angažovanje velikog broja boraca iz sastava TG Vogošća (ovu taktičku grupu SRK-a činile su Vogošćanska, Ilijaška, Rajlovačka i Koševska brigada) bilo je moguće jer su njene snage bile povučene iz operacije „PANCIR-93“ na Nišićkoj visoravni, i zamijenjene snagama Gatačke brigade iz sastava HK-a, čije je angažovanje bilo planirano dopunom Direktive broj 6 od 14. decembra.²³

Ključna uloga 72. specijalne brigade i dijelova drugih jedinica iz sastava KSJVJ-a, kao i određivanje pukovnika Stupara za komandanta BG-1, imalo je odraza na frekvenciju upotrebe njihovih naziva u borbenim dokumentima i u komunikacijama putem sredstava veze. GŠVRS je bio potpuno svjestan činjenice da su aktivnosti jedinica Vojske Jugoslavije i njihovo učešće u napadima na Sarajevo predstavljali neporecive akte oružane agresije na Bosnu i Hercegovinu koju su nastojali prikriti, pa je načelnik štaba general Manojlo Milovanović 25. decembra zabranio da se u pismenim izvještajima i u komunikaciji sredstvima veze upotrebljavaju nazivi jedinica VJ-a, i uopće naziv Vojska Jugoslavije. U cilju zaštite tajnosti i maskiranja njihovih aktivnosti naredio je da se snage Vojske Jugoslavije imaju nazivati „rezerva GŠ VRS“ bez obzira na njihov broj, veličinu, snagu i vrstu.²⁴

21 ICTY, Komanda Drinskog korpusa, *Naređenje*, Str.pov.broj: 01/5-660, 25.12.1993. Radilo se o jedinici „Crvene beretke“ iz Bratunca kojom je komandovao Boško Nešković, zvani „Crveni“ i zvani „Čiča“, pri čemu je moguće da se radilo o dijelu ljudi skupljenih na području Srebrenice koje je obećao šef SDB-a Srbije Jovica Stanišić na citiranom sastanku održanom 14. decembra 1993. u Beogradu. „Војска Републике Српске-ВРС“, <https://www.facebook.com/341555912694687/posts/462337427283201/>. (14.05.2020).

22 ICTY, *Bilježnica Ratka Mladića za period od 28.10.1993. do 15.01.1994.*, 104.

23 ICTY, GŠ VRS, *Dopuna Direktive br. 6*, Str.pov.broj: 02/2-1014, 14.12.1993.

24 ICTY, GŠ VRS, *Dostavljanje redovnih borbenih izvještaja, upozorenje*, Str.pov.broj: 02/2-1, 25.12.1993.

Pripreme, koncentracija i izviđačke aktivnosti srpskih snaga za napad na položaje ARBiH do 20. decembra su postale vrlo očite. U popodnevnom satima 21. decembra, tačno prema datumu koji je na citiranom sastanku odredio Slobodan Milošević, počeo je pješadijski napad u rejonima Golog brda, kote 850 i 830 na platou Žuču, i u Fočanskoj ulici u vogošćanskom naselju Hotonj. Prethodila mu je duga artiljerijska priprema. Narednog dana napadi su višekratno obnovljeni i podržavani sa pet tenkova. Izvođeni su na svim ključnim tačkama odbrane Žuču, od Visa do Hrastika i Glavice. Tokom napada su korištena i hemijska sredstva. Na istim pravcima i sa povećanim intenzitetom vatre i količinom upotrebljenih hemijskih sredstava vršeni su i tokom naredna tri dana.²⁵

Na referisanju komandanata angažovanih jedinica, koje je general Ratko Mladić održao u Vogošći 25. decembra, pukovnik Stupar je iznio ocjenu da je protivnik, kojeg je nazvao „Ustaše“, dobro ukopan i da ima dobro organizovan sistem vatre, te da zato nisu moguće spektakularne akcije, već se mora ići „vis po vis, kuća po kuća“. Nakon neuspjelih četverodnevni napada, taktička novina koju je namjeravao primjeniti bili su noćni napadi na izabrane tače odbrane ARBiH. Komandant specijalne brigade MUP-a Milenko Karišik rekao je da i on planira noćni rad i da je borbeni moral njegovih 500 boraca još uvijek na potrebnoj visini. Komandant SRK-a general Stanislav Galić je ponovio da je osnovni pravac dejstva u operaciji: kota 830 - Golo brdo - Vis.²⁶

Nastavak napada uslijedio je u ranim jutarnjim satima 27. decembra, kada su pripadnici 72. specijalne brigade VJ-a, pojačani snagama Vogošćanske brigade VRS-a, krenuli u napad na Sjeničku kosu i Orahov brijeg. Srbijanski specijalci su uspjeli neopaženi prići liniji odbrane ARBiH na Sjeničkoj kosi i ovladati sa dva rova u kojima su zarobili dvojicu boraca ARBiH.²⁷ Nakon toga ušli su u nedovršeni objekat kliničkog centra na Betaniji. U prizemlju objekta su ih dočekali i blokirali borci ARBiH, a zatim u bliskoj dvosatnoj borbi, vođenoj uglavnom ručnim bombama, u potpunosti razbili. Druga grupa koja je krenula u napad na Orahov brijeg, otkrivena je u posljednjem času, i u direktnom pješadijskom okršaju razbijena vatrom branilaca. Gubici napadača bili su veliki. Iza sebe su ostavili neizvučenih sedam mrtvih tijela, od kojih su šestorica bili pripadnici 72. specijalne brigade VJ-a, među kojima su bila i dva oficira. Borbe su trajale do sumraka, a nakon toga su potpuno zamrle i nisu obnavljane do kasnih popodnevni sati narednog dana, kada su ponovo počela artiljerijska dejstva VRS-a.²⁸

25 Mesud Šadinlija, *Za Sarajevo, za Bosnu svoju: od 13. novosarajevske do 111. viteške brdske brigade*, Udruženje 1. slavna - 111. viteška brigada, Sarajevo 2010, 138. (dalje: M. Šadinlija, *Za Sarajevo*).

26 ICTY, *Bilježnica Ratka Mladića za period od 28.10.1993. do 15.01.1994.*, 103-104.

27 Mirsada Čurovića Ružu na licu mjesta su izmasakrirali nožem. Preživio je, ali je ostao težak invalid. Fahrudina Karavdića Fedana su zarobili i odveli u Vogošću, gdje je kasnije likvidiran. Ibrahim Dervišević, *Prva slavna i viteška brigada: herojstvo i žrtve u odbrani Sarajeva 1992-1995. godina*, VKBI - Savez RVI Bosne i Hercegovine, Sarajevo 2009, 328.

28 M. Šadinlija, *Za Sarajevo*, 139.

Zbog teškog poraza i pretrpljenih gubitaka 72. specijalna brigada, kao okosnica kombinovanih snaga Korpusa specijalnih jedinica Vojske Jugoslavije na sarajevskom bojištu, nije bila u stanju nastaviti borbenu djelovanje.²⁹ Naređeno je njeno izvlačenje iz borbe i povratak u Beograd, a umjesto nje u Vogošću su 31. 12. 1993. upućeni dijelovi Gardijske motorizovane brigade (Gmtbr).³⁰

Smjenu svojih jedinica na licu mjesta u Vogošći je nadgledao komandant Korpusa specijalnih jedinica VJ-a, koji je 5. januara 1994, na osnovu odobrenja načelnika Generalštaba Vojske Jugoslavije generala Momčila Perišića, izdao naređenje da 72. specijalna brigada 6. januara izađe iz zone odgovornosti SRK-a, a da dio njene zone preuzme Gmtbr. Zadržavanje dijela ljudstva i tehnike iz 72. specijalne, koje nije moglo biti zamijenjeno, a bilo je potrebno za nastavak aktivnosti, regulisano je istim naređenjem.³¹ Komanda Gmtbr je istog dana izvjestila Operativni centar svog korpusa u Beogradu da se rad jedinica odvija planski i da su u toku dana primili zonu odgovornosti od 72. specijalne brigade.³² Komandu nad snagama objedinjenim u borbenu grupu kojom je do tada komandovao pukovnik

29 Ukupan broj „specijalnih snaga“ iz Vojske Jugoslavije koji je u svoju bilježnicu notirao general Ratko Mladić 25. decembra 1993. na referisanju koje je podnio pukovnik Stupar bio je 320 ljudi. ICTY, *Bilježnica Ratka Mladića za period od 28.10.1993. do 15.01.1994.*, 104; U ovaj broj ulazili su svi pripadnici KSJVJ, a ne samo pripadnici 72. specijalne brigade. Nakon primopredaje zone odgovornosti u Vogošći su ostali pripadnici Gardijske brigade koji su došli zajedno sa 72. brigadom, ali i dio pripadnika 72. brigade iz jedinica podrške za koje Gardijska brigada nije mogla naći zamjenu. Inače u pogledu brojnosti angažovanih ljudi, procjena od 210-320 angažovanih u jednom trenutku podrazumijeva da je broj pojedinačnih pripadnika Vojske Jugoslavije koji su učestvovali u napadima na Sarajevo u decembru 1993. i januaru 1994. bio znatno veći, jer su smjene ljudstva vršene kontinuirano i nisu bile nužno vezano za smjene cijelih jedinica. Tako je, primjera radi, profesionalni vojnik po ugovoru Babović S. Vukman bio angažovan u Vogošći od 30. 12. 1993. do 14. 01. 1994. Podoficir VJ Milanović S. Milimir bio je na sarajevskom bojištu u periodu od 11. 01-29. 01. 1994; Milisav Sekulić, *Na krilima patriotizma: Borci Rakovice u ratovima od 1990. do 1999. godine*, Udruženje boraca rata od 1990. godine opštine Rakovica, Beograd 2001, 122-126.

30 Gardijska brigada sastojala se od šest bataljona (1. gardijski motorizovani bataljon, 2. gardijski motorizovani bataljon, 25. bataljon vojne policije, Laki samohodni artiljerijsko-raketni divizion protivvazdušne odbrane, Haubički divizion (122mm) i Pozadinski bataljon), dvije čete (Četa veze i Inženjerijska četa) i tri voda (Vod ABHO, Vod vojne policije za specijalne namjene i Specijalni autovod). ICTY, *Presuda u Predmetu br. IT-04-81-T: Tužilac protiv Momčila Perišića*, 6. septembar 2011, 67-68

31 ICTY, Komanda KSJ VJ, *Povratak 72. specijalne brigade u matičnu jedinicu, naređenje*, 05.01.1994, Vogošća. U potpisu akta je komandant KSJ VJ pukovnik Miodrag Panić, koji je iz VJ otišao u penziju krajem 2002. godine, sa dužnosti načelnika inspekcije borbene gotovosti, u činu general-potpukovnika. „Imena penzionisanih generala“, <http://arhiva.glas-javnosti.rs/arhiva/2002/02/01/srpski/D02013107.shtml>. (14.05.2020).

32 ICTY, Komanda Gmtbr, *Komandi KSJ VJ - Operativni centar*, 05.01.1994, Vogošća. U potpisu akta je komandant Gardijske motorizovane brigade VJ potpukovnik Ljubiša Stojimirović. Stojimirović je rodom iz Negotina. U Vojsci Jugoslavije je nakon ove obavljao i druge značajne dužnosti: načelnik Štaba Prve armije, načelnik Vojne akademije, načelnik Štaba treće armijske oblasti. Penzionisan je u činu general-potpukovnika, umro 2014. godine. „Umro je general Ljubiša Stojimirović, Negotinac velikog srca“, <https://www.mc.kcbor.net/2014/03/31/umro-je-general-ljubisa-stojimirovic-negotinac-velikog-srca/>. (14.05.2020).

Stupar preuzeo je komandant Gmtbr potpukovnik Stojimirović. I on je dobio zadatak da sve aktivnosti u narednim danima usmjeri na izlazak svojih snaga na plato Žuč - Orlić.³³

Pripadnici Gardijske motorizovane brigade i drugih jedinica iz sastava KSJ-a imali su nekoliko dana od dolaska u Vogošću do preuzimanja borbenih položaja i cijele zone odgovornosti, i mogli su se podrobno upoznati sa mjestom i prilikama, kao i sa protivnikom kojeg su došli napasti. Nije izvjesno da su odmah najbolje shvatili s kim u stvari ratuju, jer su u Ratni dnevnik prvog dana po preuzimanju položaja unijeli bilješku da su „snajperisti Turaka u popodnevnim satima pojačali dejstvo“.³⁴ Inače je na prostoru izvođenja operacije „PANCIR-2“ borbene aktivnosti karakterizirala intenzivna upotreba snajpera. Snage KSJVJ-a i ostale jedinice angažovane u operaciji vršile su nasilna izviđanja položaja odbrane i nastojale neutralizirati vatru s njenog prednjeg kraja i po dubini, istovremeno vršeci pomicanje i utvrđivanje oružja za neposredno gađanje bliže vlastitom prednjem kraju.³⁵ U tom cilju komandant KSJVJ-a pukovnik Panić je 8. januara naložio svom načelniku štaba u Beogradu da odmah naredi da se iz 63. padobranske brigade iz Niša donese pet pušaka sa laserskim nišanom, i da sa puškama hitno uputi u Vogošću i grupu od 3-4 starješine ili vojnika po ugovoru.³⁶ Većih pomjeranja snaga i linija odbrane nije bilo, a ni intenzitet borbi nije bio kao na početku izvođenja operacije. Od gubitaka u ljudstvu Gmtbr je do 13. januara imala jednog teže ranjenog vojnika, koji je prebačen na liječenje u VMA Beograd.³⁷

Pominjani dolazak komandanta KSJ-a u Vogošću početkom januara 1994. nije bio samo u funkciji praćenje smjene njegovih jedinica. Iako izvori ne navode da je u Vogošći uspostavljeno istureno komandno mjesto KSJ-a, a i činjenica da je izvještavanje iz jedinica išlo prema Operativnom centru u Beogradu ide u prilog zaključku da nije, ipak je do kraja boravka i borbenog djelovanja jedinica iz sastava ovog korpusa na sarajevskom bojištu tim starješina iz njegove komande bio prisutan, pratio borbena dejstva i rad potčinjenih. Komandant Gmtbr je 17. januara izvjestio operativnog dežurnog da su izvršene smjene starješina, da je komandant pukovnik Panić ujutro krenuo za Beograd sa šest strajašina i vojnika po ugovoru u dva motorna vozila, a da je načelnik štaba KSJVJ-a pukovnik Branko Petković stigao u Vogošću u popodnevnim satima.³⁸

33 ICTY, *Ratni dnevnik Gmtbr od 30.12.1993. do 30.01.1994*, 06.01.1994; U Ratnom dnevniku Gmtbr u upisu za dan 06. 01. 1994. stoji da je po naređenju generala Galića (komandant SRK-a) komandu nad OG „Sever“ preuzeo potpukovnik Stojimirović. Nije moguće identifikovati ovu operativnu grupu, jer se u izvorima za događaje o kojima je riječ pominje samo na ovom mjestu. Izvjesno se radi o istoj strukturi koju je Mladić u svom dnevniku označio kao BG-1 u okviru operacije „PANCIR-2“, i kojom je prethodno komandovao komandant 72. specijalne brigade pukovnik Stupar.

34 ICTY, *Ratni dnevnik Gmtbr od 30.12.1993. do 30.01.1994*, 05.01.1994.

35 ICTY, Komanda SRK IKM-2 Butile, *Redovni borbeni izvještaj sa stanjem u 18,00 časova*, Str. pov.broj: 20/15-1413-47, 07.01.1994.

36 ICTY, Komanda KSJ VJ, *Operativnom centru KSJ VJ*, 08.01.1994, Vogošća.

37 ICTY, Komanda Gmtbr, 13.01.1994, Vogošća.

38 ICTY, Komanda Gmtbr, *Komandi KSJ VJ - operativnom dežurnom*, 17.01.1994, Vogošća.

Do pomenutog smanjenja intenziteta borbenih dejstava i njihovog ograničavanja na snajperska i artiljerijska dejstava na sarajevskom bojištu nakon smjene jedinica KSJ-a početkom januara, došlo je zbog odluke komande VRS-a da promijeni težište dejstava i ponovo ih prenese na olovsko bojište, gdje je još u novembru pokrenuta pominjana ofanziva „PANCIR-93“. Napadi su obnovljeni 10. januara i snage VRS-a su do 14. uspjele ovladati selom Donje Kruševo, čime su ozbiljno ugrozile odbranu Olova. Nakon toga ARBiH je preduzela snažan protivnapad, u kojem je do 17. januara uspjela vratiti pod svoju kontrolu dio izgubljenih linija na Kruševu. Napadi snaga 1. korpusa ARBiH nastavljeni su i narednih nekoliko dana na različitim pravcima.³⁹

To je primoralo snage VRS-a sa pojačanjima iz Vojske Jugoslavije na privremenu defanzivu, i one su preduzimale dodatno inženjersko uređenje položaja, dodatno zaprečavanje i izviđanje na pravcima izvođenja pomenutih operacija.⁴⁰ U napadima diverzantskih jedinica ARBiH, na položaje VRS-a u selu Budraže i na koti 1177 Brda, čijim bi zauzimanjem bila omogućena kontrola vatrom putne komunikacije Semizovac - Srednje, ovi objekti su bili privremeno zauzeti.⁴¹ Semizovački bataljon Vogošćanske brigade VRS-a, koji je branio ove položaje, imao je osam poginulih boraca. U protivnapadu VRS-a kojim su izgubljeni položaji vraćeni, učestvovala su i snage KSJVJ-a sa tri borbeno oklopna vozila (BOV). Na lice mjesta izašli su načelnik štaba KSJ-a i komandant Gmtbr.⁴² Načelnik štaba KSJVJ-a 23. januara je izvjestio svog komandanta u Beogradu da je zbog intenziteta napada ARBiH i gubitaka koje su pretrpjele snage VRS-a, od kojih je konkretno pomenuo navedene gubitke Vogošćanske brigade, mogućnost normalnog povratka Gmtbr sa sarajevskog bojišta postala izuzetno složena. Zbog toga je predložio da se u Vogošću 28. januara uputi jedinica iz sastava niške 63. padobranske brigade, brojnosti minimalno 40-50 vojnika i straješina. Gmtbr bi za potrebe ove jedinice ostavila na terenu jedinicu veze i logističku jedinicu. Takođe je smatrao mogućim da se ostavi tehnika: vod tenkova i dva samohodna oklopna vozila protivavionske artiljerije, takozvane „PRAGE“, s tim da se omogući zamjenjivost ljudstva koje ih poslužuje. Ukoliko ne bude moguće izvršiti zamjenu ljudstvom iz sastava 63. padobranske, Petković je predložio da 30. januara pusti 50% ljudstva na desetodnevni odmor.⁴³

Iz prethodno naznačenog razvoja događaja na bojištu i opisanog stanja i zahtjeva za smjenu jedinica iz sastava Vojske Jugoslavije, jasno je da je već u tom trenutku bio izvjestan potpuno neuspješan završetak operacije „PANCIR-2“. Komandant Gmtbr Ljubiša Stojimirović, koji je u toku izvršavanja zadataka na

39 Mesud Šadinlija, *Prvi korpus ARBiH: nastanak i razvoj 1992-1995*, Ministarstvo za boračka pitanja Kantona Sarajevo, Sarajevo 2008, 38.

40 ICTY, Komanda SRK IKM-2, *Redovni borbeni izvještaj sa stanjem u 17,00 časova*, Str.pov.broj: 20/15-1413-71, 21.01.1994.

41 Arhiv Armije Republike Bosne i Hercegovine (dalje: AARBiH), Komanda 1. korpusa, *Dnevni borbeni izvještaj*, Op.broj: 14/9-18, 18.01.1994.

42 ICTY, *Ratni dnevnik Gmtbr od 30.12.1993. do 30.01.1994*, 18. 01. 1994.

43 ICTY, Komanda BG-1, *Komandantu KSJ VJ - na ličnost*, 23. 01. 1994, Vogošća.

sarajevskom bojištu unaprijeđen u čin pukovnika, naredio je, na osnovu telegrama GŠVRS-a od 25. januara i naređenja Komandanta TG-1 „Vogošća“, izvlačenje jedinica Vojske Jugoslavije iz šireg rejona Vogošće u periodu od 28. do 30. januara 1994.⁴⁴

Izvlačenje jedinica organizovano je i započelo prema planu. Za Beograd je 28. januara krenula prva kolona u kojoj je bilo devet motornih vozila, dvije PRAGE i jedan BOV 20/3, sa komandantom kolone majorom Cvetinovićem.⁴⁵ Istog dana je komandant Gmtbr Operativnom centru u Beogradu najavio da narednog dana iz Vogošće za Beograd kreću dvije kolone. U prvoj su bili jedan BOV, tri tenka sa tri vučna voza, jedna inženjerska mašina i pet motornih vozila. Komandant ove kolone bio je major Kosorić. U drugoj koloni bilo je 28 motornih vozila i četiri minobacača 120 mm. Komandant kolone bio je potpukovnik Tešić. Stojimirović je tražio da se njihov dolazak najavi MUP-u na graničnom prelazu Rača, radi nesmetanog ulaska na teritoriju Jugoslavije.⁴⁶ Najavljene motorizovane kolone su krenule prema planu 29. januara, ali zbog neplanske upotrebe vučnih vozova za tenkove od strane VRS-a, i zbog sniježnih padavina, nijedna nije istog dana uspjela stići do granice, već je njihov dolazak prolongiran za sutradan.⁴⁷

Ovim je učešće specijalnih jedinica Vojske Jugoslavije u napadima na Sarajevo u okviru operacije „PANCIR-2“ okončano onako kako je i započelo, u tišini i tajnosti. Za slavu i pompu ionako nije bilo razloga.

Zaključak

Nakon što su u sastavu 2. vojne oblasti Jugoslovenske narodne armije objedinjeni svi srpski naoružani sastavi na teritoriji Bosne i Hercegovine, i ova strategijska grupacija jugoslovenskih oružanih snaga sredinom maja 1992. preimenovana u Vojsku Srpske Republike Bosne i Hercegovine, odnosno Vojsku Republike Srpske, Savezna Republika Jugoslavija, odnosno Srbija i Crna Gora, nastavila je vršiti njenu kadrovsku popunu, naoružavanje, snabdijevanje, obučavanje, opremanje i finansiranje. Osim toga, cijelim tokom rata i u različitim dijelovima zemlje, direktno i neposredno su borbeno angažovane snage Vojske Jugoslavije i specijalne jedinice Ministarstva unutrašnjih poslova Srbije. U ovom radu izložili smo kontekst, ciljeve i tok planiranja i izvođenja operacije „PANCIR-2“, kojom su njihovi planeri u jednoj krajnje osjetljivoj i složenoj vojnoj i političkoj situaciji, uz svestranu podršku Savezne Republike Jugoslavije, i uz tematizirano učešće specijalnih jedinica Vojske Jugoslavije u izvođenju operacije, pokušali ostvariti strateške ciljeve na području Sarajeva, što su smatrali ključem uspješnog okončanja rata.

44 ICTY, VJ 4795 Beograd - „PANCIR-2“, *Smena jedinica*, Str.pov.broj: 2801-1, 28.01.1994. U potpisu pukovnik Stojimirović.

45 ICTY, *Ratni dnevnik Gmtbr od 30.12.1993. do 30.01.1994.*, 28.01.1994.

46 ICTY, Komanda Gmtbr, *OC Komande Korpusa SJ VJ*, 28.01.1994, Vogošća.

47 ICTY, VJ 4795 Beograd, *OC Korpusa SJ VJ*, 29.01.1994. U potpisu pukovnik Stojimirović.

Uz jedinice iz sastava Korpusa specijalnih jedinica Vojske Jugoslavije, kojima je bila obezbjeđena podrška jurišnih i transportnih helikoptera, u operaciji su angažovane snage Sarajevsko-romanijskog korpusa, i po jedna brigada iz Hercegovačkog i 1. krajiškog korpusa Vojske Republike Srpske. Operacija je planirana u dvije etape, pri čemu je u prvoj cilj bio ovladavanje objektima: Žuč, Orlić, Hum i Mojnilo, dok je u drugoj etapi trebalo ovladati prostorom Hrasnice i Butmira.

Jedinice iz sastava Korpusa specijalnih jedinica Vojske Jugoslavije krenule su na izvršenje zadatka iz Beograda 16. decembra 1993. i narednog dana prispjele na područje Vogošće. Njihov udarni dio su činili pripadnici 72. specijalne brigade, uz dijelove drugih specijalnih jedinica Vojske Jugoslavije: Gardijske motorizovane brigade, Oklopne brigade i niške 63. padobranske brigade. Kombinovani sastav specijalnih jedinica Vojske Jugoslavije od 320 ljudi činio je okosnicu borbene grupe Vojske Republike Srpske ukupne brojnosti oko 3.000 boraca, koja je predstavljala glavninu srpskih snaga u operaciji. Za komandanta borbene grupe određen je komandant 72. specijalne brigade pukovnik Milorad Stupar. Pomoćne snage bile su strukturirane u dvije borbene grupe sastavljene od pripadnika Vojske i MUP-a Republike Srpske, uz pojačanja iz specijalnih jedinica DB Srbije, ukupne brojnosti 1.700 boraca.

Napadi srpskih snaga, uz učešće specijalnih jedinica Vojske Jugoslavije i Državne bezbednosti Srbije, u prvoj fazi su trajali od 21. do 27. decembra 1993. godine, kada je 72. specijalna brigada doživjela težak poraz u borbama na Betaniji i Orahovom brijegu. Zbog pretrpljenih gubitaka ova jedinica nije više bila u stanju borbeno djelovati, pa je naređeno njeno izvlačenje i povratak u Beograd, a umjesto nje u Vogošću su upućeni dijelovi Gardijske motorizovane brigade.

Tokom januara ove snage bile su angažovane u borbenim dejstvima nešto smanjenog intenziteta na linijama odbrane Sarajeva, jer je u međuvremenu težište borbi ponovo bilo preneseno na olovsko-vareško bojište, gdje su teške borbe vođene oko sela Kruševo. Povlačenje specijalnih jedinica Vojske Jugoslavije izvršeno je u tišini i bez pompe 28. i 29. januara 1994. godine, u tri marševske kolone u kojima se kretalo 45 motornih vozila, 3 tenka, 2 borbena oklopna vozila, 2 samohodna protiv-vazдушna oruđa PRAGA i jedna inženjerska mašina. Ovim je njihovo učešće u napadima na Sarajevo u okviru operacije „PANCIR-2“ okončano.

Summary

After all the Serb armed units on the territory of Bosnia and Herzegovina were joined in the composition of the 2nd military area of the Yugoslav People's Army, and after this strategic aggrupation of Yugoslav armed forces was renamed into the Army of the Serb Republic of Bosnia and Herzegovina in May of 1992, the Federal Republic of Yugoslavia, i.e. Serbia and Montenegro, continued to fill its ranks, as well as to provide it with arms, supplies, training, equipment and finances. Aside from that, for the whole duration of the war and in different areas of the country, the forces of the Yugoslav army and special units of the Ministry of internal affairs of Serbia were directly and openly involved in military engagement. In this work we have presented the context, aims, the course and execution of the operation "PANCIR-2". The planners of this operation, in a highly sensitive and complex military and political situation, with the full support of the Federal Republic of Yugoslavia, and participation of special detachments of the Yugoslav Army in the execution of the operation, unsuccessfully attempted to achieve their strategic goals on the area of Sarajevo, considering this to be essential for the successful ending of the war.

Along with the units from the composition of the Special detachment corps of the Yugoslav Army, which had the support of charge and transport helicopters, the operation also engaged the forces of the Sarajevo-Romanija corps, and a brigade each from the Hercegovački and 1st Krajiški corps of the Army of the Republic of Srpska. The operation was planned in two stages, whereby the first had the aim to establish control over the following objects: Žuč, Orlić, Hum and Mojmiilo, while the second stage had to result with established control over Hrasnica and Butmir.

Units from the composition of the Special detachment corps of the Yugoslav Army initiated the execution of their task from Belgrade on 16 December 1993. The striking part was made up from members of the 72nd Special Brigade, with parts of other special detachments: Guards Motorized Brigade, Armoured Brigade and 63. Paratroops Brigade from Niš. The combined composition of the special detachments of the Yugoslav Army of 320 men represented the core of the fighting group from the composition of the Sarajevo-Romanija Corps, numbering a total of 3,000 fighters, and representing the main part of the Serb forces within the "PANCIR-2" operation. Colonel Milorad Stupar, the commander of the 72nd Special Brigade of the Yugoslav Army, was named as commander of the fighting group. Supporting forces were structured into two fighting groups made up from members of the Army and the Ministry of Internal Affairs of the Republic of Srpska, with reinforcements from the Special detachments of the State Security Agency of Serbia, with a total number of 1,700 fighters.

The attacks of Serb forces, with the participation of Special detachments of the Yugoslav Army and State Security Agency of Serbia, in their first phase lasted from 21 to 27 December 1993, when the 72nd Special Brigade suffered a heavy

defeat in the battles on Betanija and Orahov Brijeg. Due to the suffered losses, this unit was incapable of further military action and it was ordered to retreat to Belgrade. Instead of it, parts of the Guards Motorized Brigade were directed into Vogošća.

During January, these units were engaged in battle activities of somewhat diminished intensity on the lines of Sarajevo's defence, because in the meantime the focus of the fighting was again shifted towards the Olovo-Vareš battlefield. Active participation of the units of the Yugoslav Army in the "PANCIR-2" operation was discontinued by the end of January 1994. Their return to Belgrade was executed on 28 and 29 January in three marching columns with 45 vehicles, 3 tanks, 2 armoured vehicles, 2 self-propelled anti-aircraft guns PRAGA and one engineering machine. With this their participation in attacks against Sarajevo within the operation "PANCIR-2" had come to an end.